

Van de 'mini-Maidan van Vradijivka' naar de EuroMaidan in Kiev

De rol van de kerken / Antisemieten op oorlogspad of echte grieven?

Frans Hoppenbrouwers, stg. Communicantes, 6 februari 2014

Nachtelijk protest in Kiev, december 2013

Inhoud:

- A. Inleiding: vier mini-impresies rond de protesten op de EuroMaidan
- B. Welke rol spelen de kerken?
- C. Iets over nationalisme en antisemitisme
- D. Bij wijze van conclusie

A. Inleiding: vier mini-impresies rond de protesten op de EuroMaidan

1. **Kiev, december 2013 en januari 2014.** In een tent op het Onafhankelijkheidsplein in het centrum van Kiev worden gebedsdiensten gehouden, priesters lopen rond om de biecht af te nemen, de uit Duitsland afkomstige Lutherse predikant Ralf Haska werpt zich meer dan eens tussen politie en demonstranten. Kerken zijn opengesteld om demonstranten te laten rusten, om er te eten en om zich op te warmen.
2. **Kiev, het Holenklooster op de dag van de Oekraïense eenheid, 22 januari 2014.** Bisschop Pavl van de Russisch-orthodoxe kerk preekt tot president Viktor Janoekovitsj, dat zijn kerk zich solidair voelt met het lijden van hun president. Citaat: *Vandaag draagt u een zwaar kruis en deze kerk met u. Tot het eind. Zoals Simon van Syrene het kruis van Christus droeg op de Calvarieberg.*
3. **Jalta, nazomer 2007.** Op straat ligt een verwaaide krant van het russisch-orthodoxe bisdom Jalta. Daarin worden de nazi's, collaborerende West-Oekraïners, de West-Oekraïense grieks-katholieke kerk en de Europese Unie over een kam geschoren. Ze zijn allemaal een onderdeel van een aanhoudende poging om vanuit West-Europa Oekraïne te onderwerpen. Zo ontstaat het beeld van de ideologische vijand 'het Westen' aan een kant en een weldenkend Oosten aan de andere.
Dit is een mooi stukje anti-westerse propaganda uit de communistische tijd, dat ook nu wordt herhaald, maar ondertussen gaan de protesten wel degelijk ergens over en zijn niet zomaar uit de lucht komen vallen. Hierna volgen twee geheel willekeurige voorbeelden.
4. **Juli 2013: 'de mini-Maidan van Vradijivka' in de provincie Mikolajiv.** Op 26 juni 2013 wordt de alleenstaande moeder Irina Krasjkova (29) uit Vradijivka door twee lokale politieagenten en hun chauffeur gewelddadig verkracht. Wat er is gebeurd met Krasjkova, die nu een plaat titanium in haar schedel heeft omdat haar hoofd werd stukgeslagen, leidt tot een *mini-Maidan*.

Want wat volgde was:

- allereerst een poging om de voornaamste verdachte, een politiekapitein uit de wind te houden en
- hierna een poging om alle onvrede daarover de kop in te drukken.

Er ontstaan daarom spontane demonstraties, wanneer duidelijk wordt dat de hoofddader niet wordt vervolgd. De oproerpolitie Berkoet grijpt hardhandig in, de website van het ministerie van justitie schrijft dat de demon-

stranten dronkenlappen zijn – een typisch communistische stijlfiguur trouwens om dissidenten als asociale te bestempelen. Er volgen protesten in Zjytomir, Kirovograd, Poltava, Ternopil en Tsjernihiv. Op 18 juli 2013 zetten demonstranten op het Onafhankelijkheidsplein tenten op, die 's nachts worden weggehaald. Organisator Vasili Ljebarts moet 10 dagen naar de gevangenis. Mededemonstranten krijgen boetes.[LINK]

En nog maar een jaar eerder was er de geruchtmakende en nog veel gruwelijkere verkrachtingszaak van de 18-jarige Oksana Makar, ook in de provincie Mikolajiv, die levend in brand werd gestoken en na enkele weken overleed. Ook toen probeerden de autoriteiten de daders (voorzover gelieerd aan regionale bovenbazen) te beschermen.[LINK]

Verder is het leven onder het presidentschap van president Viktor Janoekovitsj steeds ondraaglijker geworden: naast toenemende willekeur en repressie staan ook toenemende corruptie en armoede. Medisch specialisten verdienen soms maar honderd euro per maand. Deze verslechtering van de levensomstandigheden is voor veel Oekraïners praktisch en direct voelbaar.

B. Welke rol spelen de kerken? (1)

Met name de grote christelijke kerken, orthodoxen (die niet tot het Moskouse patriarchaat willen behoren) en katholieken, protestanten maar ook joden en moslims hebben zich achter de protesten gesteld. Zo kon het komen dat in Odessa een gezelschap van gezagsdragers uit de rooms-katholieke, grieks-katholieke, Oekraïens-orthodoxe, protestante en Lutherse kerken op 27 januari een oproep deden. Ze vroegen de burgers van de zuidwestelijke regio's om in actie te komen.

De kerkleiding van de Russisch-orthodoxe kerk (Oekraïens-orthodoxe kerk van het patriarchaat van Moskou) vormt een uitzondering op de regel. Dit hangt ondermeer samen met de eigen agenda van die kerk, die vanuit het patriarchaat van Moskou wordt aangestuurd. Zo bevindt de helft van alle Russisch-orthodoxe gelovigen, kloosters en kerken zich op Oekraïens grondgebied en de kerkleiding is bang voor de vorming van een nationale orthodoxe kerk los van Moskou, wanneer Oekraïne de banden met Rusland losser zou maken. Daarmee zou ze zowat worden gehalveerd. Bovendien heeft de Russisch-orthodoxe kerk de idee van de eenheid van de Slavische broedervolkeren omarmd binnen de grenzen van de voormalige Sovjet-Unie, zeg maar Wit-Rusland, Rusland en Oekraïne. Deze ideologie verhindert een adequate keuze of in ieder geval een keuze tegen het mensonwaardig bestaan, dat de Oekraïners deelachtig is geworden.

Daarmee is trouwens helemaal niet gezegd dat deze kerk volledig onverschillig is. In verschillende regio's hebben Russisch-orthodoxe priesters en gelovigen zich in het protest gemengd.

Welke rol spelen de kerken? (2)

Drie invalshoeken: 1. Zelfbeeld. 2. In de samenleving. 3. Vanuit de staat bezien.

1. Invalshoek 1. Het zelfbeeld van de kerk.

De kerken zien zichzelf, terecht of niet:

- Als een morele autoriteit die – omdat de meeste Oekraïners wel ergens gelovig zijn – een 'immorele meerderheid' moet opvoeden.

Priester neemt de biecht af tijdens de protesten in Kiev

- Tegelijkertijd leggen deze kerken grote nadruk op de eenheid van Oekraïne.
- En willen ze een gids zijn voor de Oekraïense samenleving als geheel, niet enkel voor de gelovige op de straat maar ook voor de verantwoordelijke leiders.
- Maar ze zijn geen knechtje dat van de staat instructies ontvangt.

Tijdens de ronde tafel met president Janoekovitsj op 24 januari 2014 zei de leider van de grieks-katholieke kerk grootaartsbisschop Svjatoslav Sjevtsjoek dat zijn kerk achter het volk staat en dat de staat geen recht heeft burgers uit het ziekenhuis weg te halen en af te zonderen van geestelijke verzorging. Ook het martelen van arrestanten kwam aan bod. En vorige week, vertelde Sjevtsjoek op televisie dat er in het land meer aan de hand is dan pro-Europa demonstraties, namelijk: *een ware revolutie van de menselijke waardigheid*. En: *Miljoenen mensen kun je niet zomaar extremisten noemen. Zij zijn staatsburger en verdienen respect en een luisterend oor*. Ook Sjevtsjoek wees op Vradijivka.

Voor de kerken en hun gelovigen is deelname aan het protest tegelijkertijd een moedige gok, want de uitkomst er van is onzeker. Daarvoor zouden buitenstaander bewondering moeten hebben. Het is moedig omdat wie de regering dwars zit straf riskeert. En dit geldt zowel voor gelovigen en ongelovigen als voor kerken en NGO's. Protest kan zwaarwegende gevolgen hebben:

- een afgebroken studie
- einde carrière;
- ontslag;
- een verbod van je organisatie;
- bestraffing van familieleden;
- (gevangenis)straf (ook voor niet begane misdrijven);
- maximumstraffen voor minimale vergrijpen;
- (zware) mishandeling (fysiek en geestelijk);
- marteling;
- vermissing;
- de dood.

2. Invalshoek 2. Het beeld van de kerk in de samenleving.

Het is belangrijk twee dingen te benadrukken.

- In alle populariteitspeilingen van de afgelopen 20 jaar genieten de kerken onverminderd groot gezag, vooral waar het gaat om een alternatieve moraal, een kritische sociale ethiek aan de mensen voor te houden – wat trouwens niet wil zeggen dat de Oekraïners er massaal naar leven.[\[LINK\]](#)
- Feitelijk vormen de kerken een morele steunpilaar onder het protest en ondersteunen ze uitdrukkelijk de strijd voor een rechtvaardige samenleving voor iedereen.

3. Invalshoek 3. De kerk door het oog van de staat.

De kerken vervullen tenminste twee functies vanuit het perspectief van de staat.

- Zo moeten de kerken meehelpen de vrede in de samenleving te bewaren. Negatief geïnterpreteerd: de kerken moeten hun gelovigen oproepen de status quo te respecteren, naar huis te gaan en af te wachten. Kerken die dat niet doen kunnen rekenen op maatregelen, zoals in het geval van de grieks-katholieke kerk. Op 6 januari 2014 ontving de kerkleiding een brief van de minister van Cultuur, waarin werd bedreigd met een verbod van de kerk. (Net als bij eerdere provocaties heeft de kerk ervoor gekozen in de openbaarheid te treden om de angel daaruit te trekken.)
- De kerken zijn ook een mondstuk, waar doorheen de regering tot het volk spreekt. Dit werd duidelijk bij de herroeping van de knevelwetten van 16 januari 2014. Tijdens de ronde tafel van 24 januari daaropvolgend liet president Janoekovitsj de kerken weten bereid te zijn tot compromissen, die hij pas een dag later aan de oppositie meedeelde.

Kortom, de staat ziet de kerken als een instrument om haar beleid ideologisch te ondersteunen en waar snijvlakken optreden dit beleid ook uit te voeren.

C. Iets over nationalisme en antisemitisme

Clichés worden gerecycled om de politieke oppositie zwart te maken en om de aandacht van het werkelijke probleem af te leiden, namelijk de regering van president Janoekovitsj. De 'analyse' uit de Jaltase kerkkrant, die zelf ontleend is aan aloude communistische propaganda, is over het geheel genomen onjuist.

Kijken we naar de Oekraïense grieks-katholieke kerk en naar andere nationale orthodoxe kerken in de Oekraïense context dan zijn de volgende opmerkingen op hun plaats.

1. Het is belangrijk te benadrukken dat de Oekraïense koepelorganisatie van joodse organisaties (VAAD) zich midden januari 2014 heeft uitgesproken tegen het misbruik van antisemitisme voor politieke doeleinden. Daarbij richtte zij zich uitdrukkelijk tegen de Oekraïense machthebbers die al eerder met het thema speelden.[\[LINK\]](#)
2. Antisemitisme bestaat, ook in de kerken, maar het wordt daar bestreden. Zo bestaan er goede contacten tussen bijvoorbeeld de grieks-katholieke kerk en joodse organisaties en joodse leiders. Dit bleek bijvoorbeeld bij de gezamenlijke veroordeling van een preek van de grieks-katholieke priester Michailo Arsenitsj uit oktober 2010, door de orthodoxe opperrabbin Jakov Dov Bleich en de hoogste grieks-katholieke kerkleider Svjatoslav Sjevtsjoek. Arsenitsj werd bovendien bestraft en moest publiekelijk om vergeving vragen.[\[LINK\]](#)
3. Dit inmiddels vier jaar oude incident werd meer dan drie jaar na dato actueel, eerst in Oekraïne (december 2013) en nu in Rusland. Ook president Vladimir Poetin, op 28 januari 2014 op bezoek in Brussel voor de Rusland-EU-top, heeft er naar verwezen: als ultiem bewijsstuk voor de fascistoïde-antisemitische mentaliteit van de demonstranten op de EuroMaidan.
4. Er bestaat nationalisme, nogal eens tamelijk ongenueanceerd, soms politiek georganiseerd, zie het voorbeeld van de Svobodapartij, maar het kan ook veel erger. Anno 2014 is Svoboda een stuk geciviliseerder, al moet ze zich nog bewijzen als *mainstream* politieke partij.
5. Antisemitisme en nationalisme zijn uitdrukkelijk geen geografisch afgebakende fenomenen of kleeft een specifieke bevolkingsgroep in het bijzonder aan. Zo bleken de Facebookpagina's van de oproerpolitie Berkoet er mee vol te staan.[\[LINK\]](#)
6. En wat Europa betreft, zoveel is helder: de vertegenwoordigers van de kerken hebben een houding die ergens zweeft tussen conservatief, zeer kritisch en afwijzend.

Een bekende van Communicantes: de leider van de Oekraïense grieks-katholieke kerk grootaartsbisschop Svjatoslav Sjevtsjoek, tijdens een persconferentie op 13 januari 2014

D. Bij wijze van conclusie

1. Het is onterecht om de protesten van nu te verenigen tot een strijd van, voor of tegen antisemitische nationalisten. Natuurlijk zaten of zitten er onfrisse kanten aan Svoboda, maar de invloed van die partij is uiteindelijk beperkt.
2. Verder blijkt de tegenstelling tussen Oost- en West-Oekraïne niet steekhoudend bij deze protesten. Ook feitelijk blijkt die onjuist. De demonstranten komen overal vandaan en dat maakt het protest juist zo bijzonder.
3. De meeste kerken hebben, net als veel burgers, goed door waar de schoen knelt. Zoals de bekende Oekraïenecommentator Taras Kuzio het twee jaar geleden al schreef: *Het probleem van Oekraïne is niet Svoboda, het is Janoekovitsj.*[\[LINK\]](#)